

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 4 грудня 2015 року)

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2015

УДК 349.6
ББК 67.307
Е45

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади : матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – 344 с.

ISBN 978-966-458-918-2

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 4 грудня 2015 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015
ISBN 978-966-458-918-2 © Офортлення. Видавництво «Право», 2015

Шульга Михайло Васильович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного
та аграрного права Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент НАПрН України

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

В навчальній еколого-правовій літературі висловлені різні судження щодо предмета екологічного права. Так, автори підручника «Екологічне право України» (2005 р.) за загальною редакцією Ю. С. Шемшученка визначальним для предмета екологічного права як комплексної галузі вважають чотири групи суспільних відносин: а) відносини щодо охорони навколишнього природного середовища; б) відносини щодо використання природних ресурсів; в) відносини щодо забезпечення екологічної безпеки; г) відносини щодо формування, збереження та раціонального використання екомережі (с. 16).

На думку В. І. Андрейцева, предмет екологічного права складають екологічні відносини, що виникають в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, які базуються на множинності форм права власності, права природокористування і права громадян на безпечне для життя і здоров'я природне середовище. Серед екологічних відносин він виокремлює природноресурсові (по використанню природних ресурсів) та охоронні (забезпечувальні) в галузі екології. При цьому у складі останніх розрізняються природоохоронні та антропоохоронні.

Представники Харківської екологічної школи до предмета екологічного права відносять екологічні відносини, які виникають між суб'єктами з приводу забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів та комплексів, охорони, а в певних випадках захисту людини, навколишнього природного середовища від шкідливого впливу.

На думку представників російської еколого-правової науки, предмет екологічного права складають відносини: а) пов'язані із здійсненням

заходів з охорони природних об'єктів у сфері природокористування; б) пов'язані з охороною навколишнього природного середовища від негативного впливу, що виникають за межами сфери безпосереднього використання природних ресурсів; в) пов'язані з консервативною охороною природи, тобто із забезпеченням заходів з охорони найбільш цінних в екологічному відношенні територій, заборони господарського використання екологічно вразливих природних об'єктів тощо.

Екологічні відносини — це відносини з приводу охорони навколишнього природного середовища.

О. І. Крассов вважає, що навколишнє природне середовище стає об'єктом суспільних відносин в результаті її використання, експлуатації корисних властивостей природних об'єктів, присвоєння людьми продуктів природи. Відносини, які формуються в сфері взаємодії суспільства і природи, являють собою не тільки суспільні відносини з приводу природокористування, а й відносини з приводу охорони природного середовища.

Як відомо, експлуатація природних ресурсів створює негативний вплив не тільки на об'єкти, які використовуються, а і на все навколишнє природне середовище. Отже проблема охорони і збереження навколишнього природного середовища не виникає сама по собі. Виключення складають лише випадки природних катаклізмів, негативних природних явищ, від яких навколишнє природне середовище потребує охорони. Взагалі ж співвідношення охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів можна розглядати в декількох аспектах.

По-перше, при використанні конкретного природного об'єкта може виникати необхідність охорони не тільки цього об'єкта, а й інших, нерозривно пов'язаних з ним об'єктів. По-друге, охорона навколишнього природного середовища від негативного впливу зазвичай безпосередньо не пов'язана з експлуатацією природних ресурсів, наприклад, при викидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря за умови дотримання встановлених нормативів. По-третє, природне середовище іноді виступає в якості просторової сфери, яка використовується, наприклад, для розміщення забруднюючих речовин і така діяльність визначається природокористуванням. Йдеться, скажімо, про скид стічних вод у водні об'єкти.

Отже, якщо в складі екологічних відносин умовно виокремлювати відносини залежно від характеру впливу суспільства на природу і визна-

ння в праві такого роду впливу в якості природокористування, то тоді виникає питання щодо ролі «чистого» природокористування. Чи можна до предмету екологічного права включати суспільні відносини щодо використання природних ресурсів, в процесі здійснення якого не виникає необхідність охорони навколишнього природного середовища? Може в цьому випадку іноді плутаються причини і наслідки?

Зрозуміло, що використання та охорона природних ресурсів — речі взаємопов'язані. Але чи завжди це так? Якщо йдеться про використання об'єктів природно-заповідного фонду, то питання навіть консервативної охорони відходить на задній план.

Суспільство існувало і існує передовсім завдяки використанню природних ресурсів. Коли має місце хижачьке, нераціональне та неефективне використання природних ресурсів, то без сумніву повинні формуватися охоронні відносини, які за своєю сутністю є екологічними. А чи можна відносини щодо використання природних ресурсів, які не потребують охорони, вважати екологічними?

На сьогодні сформувалося декілька наукових підходів щодо правової регламентації суспільних відносин, які регулюються нормами екологічного права. Одним із них за основу приймається твердження про те, що норми екологічного права регулюють три групи суспільних відносин. До складу першої групи входять відносини, які виникають з приводу впливу людини на стан навколишнього середовища в різних сферах діяльності: в промисловості, енергетиці, сільському господарстві, на транспорті тощо. Така антропогенна діяльність здатна спричинити негативний, шкідливий вплив на деякі або навіть на всі види природних об'єктів і комплексів. Отже в цьому випадку йдеться фактично про охоронні відносини, які виникають у процесі господарської діяльності людини, що може негативно впливати на стан довкілля незалежно від того, використовуються при цьому природні ресурси чи ні. Друга група включає відносини, які виникають у сфері охорони окремих видів природних об'єктів. Третю групу складають відносини щодо встановлення особливого еколого-правового режиму на окремих територіях.

Як бачимо, в підходах до визначення предмета екологічного права бракує єдності. Це зумовлює необхідність поглиблених досліджень у зазначеній царині з урахуванням сучасних реалій.